

մը մը կը թաղաւորեն և մեր ձեռք
կ'օծուին և ուստի մեզի հետեւին
գտննալը իրենց փառաց ու բաղձանաց
հասնելու համար էր:

Անգի աւելի վշտացնողը թէոդո-
սի անակնկալ հեռանալը և Միգրիա
կան բանակին շուտով վերայ հասնիլն
եղաւ: Երով մեր ցանկալի նպատակը
անգործագրելի մնաց: Չեմք ուզեր
այս նիւթիս վրայ երկար խօսիլ, ան-
ձանթ ըլլալով մեզի՝ Միգրիական կա-
թափառութեան սոյն մասին ունեցած ըն-
թացքը ու մանաւոր նկատմունքները:

Ահա, ահի, Սրբազան Հայր, մեր
ճանապարհորդութեան և մեր պաշտօ-
նին համառօտ տեղեկագիրը, զոր պա-
տիւ ունիք Չեր Սրբազնութեան մա-

տու ցանկերու, որով պիտի խնայաք յայտն
նապէս թէ աստուածային Տեսչութեան
մէկ գործն էր այնպիսի վայրենացեալ
աշխարհի մէջ կենդանի մնալով մեր
վերադարձը: Չեր Սրբազնութեան և
բոլոր միաբան Հայրք և օրհնեալ Ազգիս
արժանաւոր ազօրօք օժանդակութիւն
նքն ալ, կը հաւատամք որ, մեծապէս
օգնեց մեզի:

Սոյն տեղեկագիրս հետ նոյն իրերով
Չեր Սրբազնութեան նսեւ մեր ճա-
նապարհորդութեան վրայ գրած ըն-
դարձակ տեղեկութեանց պատմուն-
քութեան գիրքը և մնալի խորին ակնա-
ծութեամբ:

Իսկակ Մարտիրոս
Տեղեկա Օւսկարայի:

ՀԱՄԱՌՈՅ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏՈՐ ԵՒ ՈՍՏԱՆ ԳԱՒԱՌԱՅ

Վարագայ սուրբ ուխտէն ելլելով
առաւօտեան ժամ վեցին հասանք Մի-
գրի քառան գիւղը: Այս այն գիւ-
ղն է, ուր մեր քաջին Վարդանայ ժա-
մանակ Վեհնդեանց ուխտագիր
ծուրք խումբ ժողոված էին և Պորսից
գէտ պատերազմելու կը պատրաստու-
էին: Գանի մը ժամ անցս հանգիստ
առնելէն զինի՝ ելանք Պորսից բանա-
կառնող: Եւ քան անցնելով՝ ի գիր քա-

ռինք: Այս տեղ կայ բարեհամ աղ-
բիւր մը, որոյ անունն է՝ Բրմաղբիւր,
որուն համար աւանդութեամբ կրօն-
թէ Պորսից բրմաղբիւր այս աղբիւրին
եղբոր բանակած էին: Այս աղբիւ-
րին ներքեւ, Վրեւելեան կողմէն մը-
ղանի մը երկայնութեամբ և մէկ մը-
ղան լայնութեամբ, ջրաւէտ մարդա-
գետին մը կայ, որ Վրեւմտեան կող-
ման իւր երկայնութեան ծայրը
չորս ժամ հեռաւորութեամբ մին-
չեւ Վրթամարայ ծովալի կը հաւ-
ցունէ, և հիւսիսային կողմանէ ունի
իւր եղբոր մեծ գետն Միգրայ որ
Հայկոյ Չորոյ Վրեւելեան կողմի սա-
կաւ ինչ ի Հիւսիս կրթնած լեռնե-
րէն ելլելով արագընթաց այս մարդա-
գետին եղբրէն անցնելով կը թափի
ի ծովն Վրթամարայ: Այս տեղս Հա-
յոյ չորս գիւղից վրայ բաժանուած է,
որոյ անունն են՝ Միգր, Խարսկանց

(*) Չերկայ համառօտ Ստորագրութիւնը Աթա-
պա Սրբ. միաբան Վրթամարի Եփեսոսէս վար-
դապետի գրուածքն է, զոր անցեալ տարիները իւր
վայրենաց աշխարհեան գնացած՝ միջոցին աշխա-
տարարած է: Մենք հրատարակելով այն ստորագրու-
թիւնը գլխաւոր նպատակ ունինք ամեն բանիմաց
Հայու առիթ մը տալու, որպէս զի հայ Հայրենեաց
մեջ շրջադասած ժողովանք ջանայ ի գիր սրբանայ-
նէն իւր տեսնելը ի գիտութիւն հեռաւորաց:
Վասն զի Եղիշտոսի և Բագրեւորի գետնափոր աւե-
րանները այժմ աւելի յայտն են գիտնական աշխա-
րհի, քան թէ՛ Հայաստանի մանրեւելութեան տեղա-
գրութիւնը Հայուն և որ անգղայութեան նշան է և

Ռուսքայէն եւ Սաբա ի որոյ համար աւանդութեամբ կրտսն թէ Հայոց թագաւորաց աստն յորքունի մարտաւորն եղած է, որոս արտաձառաւ է որ Սաբա կրտսն է, իսկ մարգագետինէն, 1864 ին, իտն Սահմանի եղբայր լաւաւ աղաղ անուն բարբարոս Վաւր դը մաս մը բռնի Հայոց ձեռքէն յաւաղակելով իւրացուցած է, իսկ չորս գիւղից բնակիչները ամենը մէկ տեղ առնելով հաղիւ վաթսուն տան կը հասնի, իսկ գետեզերի հիւսիսային կողմը, Ղազարայ սկսեալ գէպի արեւմտեայ մինչեւ ծովը, Հայոց վեց գիւղ կայ որոց բնակչաց թիւն Կրկու հարիւրէն աւելի է:

Իսկ գիւղերու անուանքն են՝ Ղազար Հայկական, իշխանիքում, Վաւր, խորգում, իսկ գիւղիս արեւմտեան կողմը ծովեզերքին մօտ բլրակ մը կայ 44 տունչափ բարձրութեամբ և ըստ բաւականի լայն, որոյ գագաթին վրայ յանուն Սուրբ Սարգանայ փայտաւ շէն փոքրիկ մատառ և կայ իստ նոյն երկրի աւանդութեան կ'ըսեն թէ նոյն բլրակը Սարգսպարի իշխանէն առաջ չիկայ եղեր. վասն զի Սարգսպարի իշխանը բլրակին տեղը կամարակապ եկեղեցի մը շինած ըլլալով, երբ որ կը մեռնի նորա մարմինը իւր ընտանիքը այն եկեղեցւոյն մէջ կը թաղեն, և ապա եկեղեցին ալ հողով կը ծածկեն, որպէս զի իշխանի թշնամիքը չը գան անոր մարմինը գողանան ու այրեն և այս կտակածը մեծ մասամբ Յունաց ազգէն կը յըջնեն:

Իսկ բլրակի լեւեմտեան Հարաւային կողմը կէս ժամ հեռաւորութեամբ փոքրիկ կղզի մը կայ որոյ տաւրածութիւնն է մէկ ու կէս ժամ և իւր անունն ալ Վաւրմանց կամ Վաւրմանց կ'ըսուի որուն համար աւանդութեամբ կ'ըսուի թէ Սոսան գետ տեի Վաւրման

բը այս տեղ կը բնակէին, որն զայն ձառաւ է որ Վաւրմանց կղզի կ'ըսուի վերոյ յիշեալ կղզին խորակակից Հայ գիւղացւոց սեպհական կալուածն է: Սոյն կղզւոյն մէջ ի հնումն Հայոց գիւղ եղած է, որոյ մէջ 38 խաղանշան վաղեմի արձանները դեռ կեցած կը մնան:

Ինգլ գիւղի լեւեմտեան կողմը կէս ժամ հեռի, յանուն Սուրբ լաւաւաւածնայ մեծաւն վանք մը կայ աղիւտաւն զարսպաւ ամրոպակաւած, որոյ մէջ 38 փայտաւն սենեակ կը պաւրունակի: Սոյնին հարաւային կողմը 10 քայլաւոր հեռաւորութեամբ ինգլայ մեծ գետը վանքի ներքեւն սրընթաց անցնելով և գէպի լեւեմտեայ երթալով ծովը կը թափի. իսկ Հարաւային կողմը յայնկոյս գիւղոյն 4 ջրաղայներ կան և Համիրամայտաւ գետն կը դառնան, որոնցմէ երկուքը նոյն վանքոյն է, իսկ մնացեալները ինգլայ հայ գիւղացւոց: Սոյնի բաւարիքը ըստ բաւականին պողպատու և շինութեան համար կաղամախի եւ այլ ծաւեր կուն որ ըստ ամենայնի զուարճալի և զմայելի տեղ մ'է, իսկ լեւեմտեան և հիւսիսային կողմը վանք մէկ ժամ երկայնութեամբ եւ կէս ժամ լայնութեամբ վանքի սեպհական դաշտաւայր մը կայ, որոյ հողն արգասաւոր է և բերրի և կ'առաջանի Համիրամի գետաւաւակէն:

Վաւրման լեւեմտեան Հարաւային եզերքը կէս ժամ հեռաւորութեամբ Վաւրման անուն փոքրիկ գիւղ մը կայ որ 1851 ին լրտամբար գիւղէն Պաւրամաղա անուն բռնաւոր տաճիկ մը նոյն գիւղացիները հարածսկան ընելով գիւղի հողը աւ կալուածները բաւարովին իւրացուցած է:

Ինգլ գիւղէն ելելով և երկու ժամու չափ գէպի արեւելք երթալ

լով հասանք Վեմ անուանով Հայոց գիւղը, որ Համիրամայ առուագետի մօտ լեռան ստորոտը շինուած է եւ ունի բնակիչ մինչեւ վաթսուս տուն։ Կամարաշէն եկեղեցի մը կայ, բայց անշուք։ Վիւղիս ստորոտէն սկսեալ մինչեւ ցոյնուն ընդարձակ տարածութեամբ ջրաբի արգասաւոր դաշտ մը կայ, որ Վեմ գիւղացւոց սեպհական կառուածն է եւ միանգամայն կ'ոռոգուի Համիրամայ առուակի ջուրէն։ Վիշերը այս գիւղը օթադայեւ լով առաւօտ ժամը մէկին մեկնեցանք ու ժամը երեքին հասանք Սլրխու Սուրբ Եղանի վանքը, որ Վեմայ ժամ ու կէս հեռաւորութիւն ունի։ Այս մենարանն քուակուսի դմբէթաւոր գեղեցկաշէն վանք մ'է, որբառաշ քարէ պարսպով ամրացած, և լեռան մը վրայ շինուած, որոյ մէջ 21 սենեակ

ներ կան, 20 քայլաչափ լայնութիւն ունի և ըստ բաւականին բարձրութիւն, ինքը կընայի գէպի հարաւ, իսկ հիւսիսակողմը ահագին քարանձաւներ կան, որոց բարձրութիւնը անմատչելի է։ Այս քարանձաւաց ստորոտէն բարեհամալըբիւր մը ելլելով մենարանի մէջ կը թափուի, իսկ Արեւելեան կողմը քարանձաւին երկու կողմոյ փոքր քարայր կան, որոնց համար կ'ըսուի իբր թէ Սլրխու ձգնաւոր այս պրերուն մէջ կը ձգնի եղեր, իսկ պարսպին ներքեւ Արեւելեան կողմը այգի մը կայ, ամենատեսակ պողպարեք ծառատունկներով զարդարուած։ Այս մենարանէն մեկնելով և մի ժամ ճանապարհ երթալով հասանք Խառնութ անուն գիւղը։

(Պիտի շարանախոյ)։

Բ Ե Ր Ո Յ Ե Կ Ե Ն

ԱՌԱՔԻՆԻ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱՎԻՐԹ ՊԱՏԱՆԻ

(Հարուստութիւն, տեւ թիւ 8)

Որ գեղը կամ աւանն որ շատ գինետուն կը տեսներ, Ելան է, կ'ըսէր, ինչ կայի խոր ծոր շափ խաչ։ Բնկերական խօսակցութեանց մէջ թէ որ տեսներ որ չարախօսութիւն կ'ընէին Աշուղայ լեռն ընէր, կ'ըսէր, ինչ որ խորաւ գիւղային ու ընդի գիւղի խորացած ըլլային։ Ինչաւ չէր ուղեր որ յանցանքը կամ արդիւնքը բազդին տրուի և բազդ ըսելը գործողութեան մը պատճառները չը գիտնանիս է, կ'ըսէր։ Բնդունայն ժամ միապաճառութեամբ վաճառանոցները յաճախողի մը ըսաւ։ Դորս ելլելով Բան մը լսակցար աւելոր ծանրեր ըրի, Բանը գործար խմային, պատճ Բաները փոխափան խղան խղի ու առանց խորագիտն մ'դռնիւնաւոր գիւղի։

Հարուստ գիւղացւոսաւորի մը բերնէն, Ուր աւելուէ ինչայնամ, հառաչանքը ընելով զարման լե, ըսաւ, կրաման փոխաւոր փոխ իրաջի է։

Ուրիշ մը ալ երբ շատ բան կարդացած ըլլալուն վրայ կը պարծենար լեռն լաւ իշխար, ըսաւ, որ շափ Բան փոխ պահած ըլլալու վրայ պարծիկայի։

Դործեալ երբ մէկը Վերադայն լաւ ըրի մեր ամեն փոփաբաններն ունենայնուս վրայ է՝ կ'ըսէր, Չէ, գերագոյն Բանին փայ խորագիտն ունեցած Բաներն աւելու փոփաբան է, ըսաւ։

Աշխարհը ճաննալու համար հարկ չկայ կ'ըսէր, շատ ճամբորդութիւն Ենել, այլ լաւ կերպով ընել, ամէն բանի պատճառն ալ ինչ բանի ծառայիլը